

פרשת וילך

מה בפרשה: סיכום מתומצת של פרשת השבוע

עם ישראל נמצא בעליות וירידות רוחניות • זו הסיבה שמשנה נצטוו לומר את השירה המעידה ונותנת תוקף נצחי לדברי הברית בכל הדורות ובכל המצבים בהם ימצא עם ישראל

רגעי הפרידה

כעת קרוב יותר מתמיד יום מותו של משה רבינו ופרישתו מהנהגת העם. "וילך משה..." - לאחר שסיים את דבריו הכלליים וכל העם התפזר לאוהליו, פנה משה בעצמו ללא כל גינונים טקסיים אל כל שבט ושבט כדי להפרד מהם באופן אישי. ומה אמר להם? "בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום, לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה". מעתה לא תוכלו להנות מעצתי, מחכמתי ומדברי תורתי, כי אלו נלקחו ממני וניתנו ליהושע. לכל החוששים מהסתלקותו של המנהיג הנעלה ומן ההנהגה החדשה, מבטיח משה בדברי הפרידה והניחומים; "ה' אלוקיך הוא העובר לפניך, הוא ישמיד את הגוים האלה מלפניך וירשתם יהושע הוא עובר לפניך כאשר דיבר ה'". כדי להמחיש את דבריו הוא קורא ליהושע ונוסך בו דברי עידוד וחיזוק לעיני כל העם.

מצוות הקהל

לאחר שאמר בפניהם את כל התורה סיים גם לכותבה ומסרה לבני שבט לוי. באותה הזדמנות מצוה אותם משה לערוך אחת לשבע שנים אסיפת 'הקהל'; "הקהל את העם האנשים הנשים והטף וגרך אשר בשעריך..." - במוצאי שנת השמיטה, כשכל עם ישראל עולה לרגל, לירושלים, בחג הסוכות, היו כולם מתכנסים בבית-המקדש והמלך היה קורא באזניהם מתוך ספר-התורה. מטרת הציווי היא להזכיר, לעורר ולהחדיר בלב העם את מצוות התורה וקיומן - "...למען ישמעו וילמדו ויראו את ה' אלוקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת". ואכן, המעמד הנשגב והגדול, שהיה רצוף בחרדת קודש כשמיעת התורה ונתינתה בסיים, עורר לבבות וסייע בהגברת לימוד התורה וקיומה.

מבוא לשירת "האזינו"

עם ישראל נמצא בעליות וירידות בכל הקשור לשמירת התורה והמצוות, וכפי שהעיד משה רבינו בעצמו; "כי אנוכי ידעתי את מריך ואת עורפך הקשה, הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם עם ה' ואף כי אחרי מותי". זוהי הסיבה שמשנה נצטוו לומר את השירה המעידה ונותנת תוקף נצחי לדברי הברית בכל הדורות ובכל המצבים בהם ימצא עם ישראל - "והיה כי תמצאנה אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו...". לשירה עצמה יועדה פרשה מיוחדת בתורה, הלא היא פרשת 'האזינו' אותה נקרא בשבוע הבא.

כוחה של תפילה

רבנו בחי בפרשת עקב מבאר כי בכוח התפילה לשנות הטבע ולהופכו מרעה לטובה. ולעולם אל יתייאש אף שהירבה להתפלל ולא נענה כי כל תפילה עושה רושם ובעת רצון נענה, ולבסוף ניכרת השפעתה אם בו אם בבניו אחריו. ובספר "השתפכות הנפש" כתב: אפילו אם עוברים ימים ושנים הרבה ונדמה לו שלא פעל עדיין כלום. אעפ"כ אל יתפעל מזה כלל, כי באמת ודאי הדיבורים עושים רושם, כאותם מים שיורדים על האבן אעפ"ש שנדמה שאין למים כוח כנגד האבן הקשה, אעפ"כ ברבות הימים והשנים ינקב האבן

פרשת וילך

מהטיפות.

יש בכוחה של התפילה להושיע את האדם אף אם נראה כי באופן טבעי אין אפשרות להיחלץ מן הצרה, כך כותב הרב משה רייס שליט"א בספרו "מראש צורים", נאמר: יפה צעקה לאדם בין קודם גזר הדין ובין לאחר גזר הדין, אע"פ שנכתב ונחתם גזר הדין שאינו לטובה, הצעקה להקב"ה מעמקי הלב יש בכוחה לבטל את גזר הדין. לעיתים הצרה מגיעה אל האדם כדי לעוררו לזעוק ולבקש רחמים. לא אחת האדם נמצא ב"תרדמה", בהסתר פנים, וכדי לעוררו מביא עליו הקב"ה ייסורים ורק אז הוא נזכר בקיומו של הבורא.

על כוחה של תפילה והשתדלות נוכל ללמוד ממעשה מרגש עד מאוד:

לפני שנה ומחצה יצאו בתקופת הקיץ שבעה בחורי ישיבה לרחוץ בחוף ימה של חדרה. לאחר כניסתם למים נלכדו שניים מתוכם בתוך מערבולת. אחד ניצל אך נפצע אנושות ולאחר תקופת מה נפטר, רח"ל ואילו רעהו, בחור בשם אלירן דהן, נותר בתוך המים ולא יצא. חבריו שדאגו לגורלו הזעיקו את המצילים אך כל המאמצים לאתרו עלו בתוהו. לאחר שעבר זמן מה החליטו להזעיק את הוריו ולדווח להם על האסון. ההורים, תושבי צפת, חשו מיד למקום אך גם הם לא היה בכוחם להציל את בנם. בנתיים ירדה החשיכה וחיל הים עם קבוצת צוללנים הוזעקו למקום בניסיון לאתר לפחות את הגופה. על החוף התקבצו כחמש מאות איש, חברים וידידים של המשפחה וכך במשך ע-ש-ר-י-ם ו-א-ר-ב-ע שעות הם עומדים מחוץ למים ומחכים לאות של... מוות... לבסוף אותרה הגופה ע"י אחד הצוללנים בין שני סלעים וזאת יממה לאחר שהחלו החיפושים.

האב והאם, שעדיין עמדו בחוף, וראו את בנם י-ח-י-ד-ם ללא רוח חיים, כמעט גם הם שבקו חיים. בן זה, יחיד להוריו, בגיל 17 נולד לאחר כ-12 שנות עקרות ואין ספור ניסיונות להביא ילד לעולם. משך כל השנים הללו גידלוהו ההורים וטיפחוהו כדי שיגדל לבן תורה והנה בבת אחת נגוז החלום; הבן היחיד, שהיה משאת נפשם, איבדו כי לקח אותו אלוקים.

ההלוויה, שנערכה באותו יום, הייתה מן הגדולות והכואבות שידעה צפת. אלפים ליוו את הבן היחיד למנוחת עולמים. קשה לתאר את ההרגשה של אישה שבגיל 50 נותרה עם בעל ללא בן ממשיך דרכם. אנשים שהשתתפו בהלוויה מעידים כי לא ראו מימיהם זעקות אם ושברון לב כפי שראו בהלוויה זו. המונים נהרו מכל עבר כדי לתת כבוד אחרון לאלירן ולנחם את הוריו. אבל מי יכול לנחמם?! מי יכול לפצות את פיו ולומר מילה?!

האם עמדה על דוכן ההספד, מול גופתו העטופה בטלית של בנה, ומיררה בבכי: "מה חטאנו לך, ריבוננו של עולם, ששרפת אותנו בשריפה זו?! מדוע לקחת את בננו יחידנו?!"

כל סכרי העיניים נפרצו. כאבה של האם שטף את כולם. היא המשיכה בדבריה: "אנא ממך, ריבוננו העולמים, אני מתחננת אליך ומבקשת ממך שתעשה לנו נס, ותחזיר לנו את אלירן שלנו!"

האב כיסה את עיניו בכף ידו. מסדר ההלוויה הרכין את ראשו. גניחות בכי נשמעו מכל עבר.

הגופה לא נעה ולא זעה. האם המשיכה לייבב: "אנא, ריבוננו של עולם, עשה לנו נס! עשה לנו נס..."

קולה נבלע במרומים, ומסע ההלוויה הכואב מאין כמוהו יצא לדרכו, בשבילי בית העלמין העירוני.

פרשת וילך

בעת השבעה הוצפו ההורים השכולים באינספור מנחמים, ומיד לאחר מכן חזרו שניהם לעבודתם. הם ידעו שאם יישארו בביתם, יצופו הזיכרונות על אלירן מכל פינה ולא ייתנו להם מנוח. האב ישראל חזר לעבודתו כמנהל מכללה, והאם חזרה לעבודתה כמורה ללשון ולתנ"ך.

למרות המקרה הנורא, לא חדלו בני הזוג להתחזק באמונה. הם רכשו סידורים והדביקו על כל סידור מדבקה לעילוי נשמת אלירן. כל בת בבית הספר שבו לימדה האם קיבלה סידור כזה. בכל יום, כאשר האם הגיעה לבית הספר, פנתה קודם לחדר התפילה כדי להתפלל עם התלמידות. כאשר הגיעה בתפילה למילים "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת..." מלאו עיניה דמעות, שזלגו ללא הרף על הסידור. לעיתים אף ביקשה ממורה אחרת שתחליפה. גם כאשר לימדה את פרשת העקידה בשיעורי התנ"ך נשנה הדבר.

הרב דניאל אוחיון שליט"א מספר: לאחר השלושים החלטתי לנסוע לצפת יחד עם אחי (למרות שאיני מכירם) על מנת לנסות ולעודדם. בשעת לילה הגענו לביתם הענקי, שנותר כעת כמעט שומם, וניסינו לדבר על ליבם. אודה כי המילים נעתקו מפי ולא ידעתי כיצד ניתן לעודד אדם שאיבד את כל עולמו ובמה לנחמו. לבסוף אמרתי לאב (האם לא יכלה להשתתף בשיחתנו), שבאמת אין לי מילות נחמה ואיני יודע כיצד לעודדו, כי אין ספק שהמקרה קשה מאוד וכל מילה עלולה להחריף את הצער.

לפני לכתתי אמרתי לאב כמה משפטים שאולי יתנו לו קצת פתח של תקווה: "דוד המלך ע"ה אומר בתהילים במזמור כ' 'יענך ה' כל משאלותיך'. דע לך שלקב"ה דרכים משלו כדי להושיעך ועוד תראה ישועות. והעיקר - כדאי מאוד להתחזק בתפילה."! הזכרתי לאב שגם שרה אמנו ע"ה הייתה עקרה והיא ילדה את בנה רק בגיל תשעים, אם כך גם אשתך בע"ה יכולה להיוושע גם כן ובעיקר בזכות התפילות שלכם".

כך סיימנו את שיחתנו ונפרדנו בכאב עם ציפייה לבשורות טובות.

לאחר כשנה וחצי מפגישתנו, אני מקבל שיחת טלפון מרגשת ביותר מאחי המודיע לי כי אני נקרא לברית מילה של & ת-א-ו-מ-י-ם מאותה משפחה בצפת! היה לי קשה להאמין.

האישה בת החמישים במשך שנים עוברת סדרות טיפולים ומכל זה נולד בן אחד וכעת תאומים - שני בנים.

למרות שטקס הברית נערך בצפון, בחצור הגלילית, החלטתי לנסוע ממרכז הארץ כדי לראות בעיני את הנס הגדול. אני נכנס לאולם ורואה את האב מחזיק בבן אחד ואת אשתו מחזיקה בבן השני - ואיך אפשר שלא לבכות ולהתייפח...

והנה מגיעה עת הברית וכל הקהל, שלפני כשנה וחצי השתתף בהלוויה המצמררת, הגיע הפעם לשמחה הכפולה.

האב, בקול חנוק מבכי, מברך: "ברוך... שהחיינו וקיימנו..." וכל הקהל בבכי בקול אחד משלים את הברכה "והגיענו לזמן הזה." & הבנים נקראו בשמות המגלים אהבה וחיבה: דוד ו... יהונתן.

לאחר הברית ביקש האב לומר מספר מילות הודיה להקב"ה: "לפני כשמונה עשרה וחצי שנה נולד בננו הראשון לאחר כשתים עשרה שנות עקרות. בייסורים לא קלים זכינו לבסוף לחבוק בן. במשך כל השנים גידלנו את בננו היחיד. השקענו בו את כל מרצנו וכוחותינו וקיווינו שבן זה לפחות יביא כמה בנים ובו אוכל

פרשת וילך

להנציח את שם אבי.

והנה ביום בהיר אחד הקב"ה גנז את חלומנו. בננו היחיד שחיפש לרחוץ בחוף נפרד, טבע בים...

אינני יכול לתאר לכם את ההרגשה להישאר זוג כבני 50 ללא ילדים וללא סיכוי להביא ילד לעולם. המעניין הוא ששנה וחצי לפני שבננו טבע החלטנו להפסיק את הטיפולים כי לא ראינו שום סיכוי בגיל הזה לזכות בבן. אמרתי לאשתי, שכנראה זהו רצון הבורא וכך נגזר עלינו משמים...

לאחר ה'שבעה' חשתי באיזה שהוא דחף שאולי בכל זאת אנחנו עוד יכולים לצפות לנס משמים. אמרתי לאשתי: 'הרי גם אמותינו היו עקרות ולמה הקב"ה עשה כך? הרי הן היו נשים צדקניות ובכל זאת היו עקרות, ובגמרא (יבמות סד.) נאמר: מפני מה היו אבותינו עקורים? א"ר יצחק: כי הקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. אולי הקב"ה מתאוה לתפילותינו? אולי עכשיו כדאי שנשקיע את כל כוחנו בתפילה. נזעק, נתחנן, נדבר אל ה'; נתפלל אחרת, ברגש, בחיל, ברעדה וכדי שהנס לא יחול על דבר ריקם, נחדש שוב את הטיפולים ומנגד תקוותנו הייתה שמתפילותינו ותפילת הרבים שהתפללו לישועתנו ניענה".

ואכן, כך היה. ולפלא - בניסיון הראשון הקב"ה עשה להם נס!

הבה נקבל עלינו בימים אלו להתחזק בתפילה עם קצת יותר כוונות בתפילה, להגיע מוקדם לבית הכנסת ולא לדבר דיבורי חול. עלינו לדעת, כי יש בכוחה של תפילה לבטל מעלינו גזירות קשות ורעות, רח"ל.

המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה אומר: "אין מעלת התפילה תלויה במידת הזעקה שזועק האדם בפיו אלא במידת הזעקה שזועק הלב."! הנה כי כן תפילה לעולם נענית במוקדם או במאוחר, כפי שכתב ב"ספר חסידים": "יש אדם שאינו זכאי שיקבל המקום תפילתו אלא שבעבור תוקף תחנונים ודמעת עיניו אשר תמיד בוכה ומתחנן, אע"פ שאין בידו זכות ומעשים טובים מקבל הקב"ה תפילתו ועושה חפצו".

ובעיקר מה שנדמה לו שאינו נענה בתפילתו אע"פ שהתפלל על זה זמן רב - אינו נכון בכלל, שהרי אי אפשר לדעת היאך היה המצב אילו לא התפלל. על האדם לדעת, ששום תפילה אינה הולכת לאיבוד. כל תפילה מקרבת לה את הישועה ורק נדרשת אמונה וסבלנות עד שיסיים את מנין התפילות או מנין הימים כדי שתיענה בקשתו. יש החושבים שתפילה היא כמו משלוח פקס - צריך להיענות מיד ועכשיו. עלינו לדעת כי רק הקב"ה הוא המחליט מתי זמן הישועה!.

הקהל את העם האנשים והנשים והטף (לאיב)

פירש רש"י: והטף למה באים? לתת שכר למביאיהם.

מצינו בגמ', כששמע רבי יהושע את המאמר הזה: "לתת שכר למביאיהם נענה וקרה: מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני" (חגיגה ג.) ויש להבין, מה ראה רבי יהושע להתפעל כל כך מהמאמר הזה, עד כדי לכנותו בשם "מרגלית טובה"?

ברם בירושלמי מסופר על אמו של רבי יהושע, שהיתה מוליכה את עריסתו לבית המדרש, בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה.

לפיכך היה מאמר זה: "לתת שכר למביאיהם" כה יקר וחשוב בעניו כמרגלית טובה, שהרי אמו נהגה בו כך והביאתו לבית המדרש בעודו תינוק, ובזכות זה נדבקו באוזניו דברי תורה...

פרשת וילך

שובה ישראל עד ה' אלוהיך כי כשלת בעונך (הושע יד, א)

משל יפה שמעתי מהמגיד מישרים הגה"צ רבי יעקב גלינסקי שליט"א:

כפרי אחד, היה לו בן בור ובער, שלא יצא מימיו מתחומי הכפר. כשהגיע הבן לפרקו, דיבר בו אביו נכבדות במשפחה כבודה מן העיר הגדולה. ביקשו בני המשפחה לתהות על קנקנו של החתן, והזמינו לביקור בעירם. אביו, שידע את נפש בנו, שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ, ובילה כל ימיו במחיצת פרות ותרנגולים, החל ללמדו הליכות ונימוסים: ראה, בני. כאשר תפגוש בהם, ויקדמו את פניך בברכת שלום עליכם, תושיט את ידך ותענה: "עליכם שלום, מה שלומכם?"

כשישאלו אותך כיצד עברה הנסיעה, תאמר: "ברוך השם".

כשיראו לך את החדר שהקצו בעבורך, תאמר: "תודה רבה".

כשתלך לנוח, תאמר: "ערב טוב לכולכם".

כשתקום תאמר: "צפרא טבא, הערבה עליכם שנתכם?"

וכך הלאה, כל מה שאדם מן הישוב אומר ועונה - לימד האבא את בנו. וברצותו להיות בטוח שהבן לא יאכזב, ולא יכשל בלשונו, הורה לחזור על תלמודו מאה פעמים ואחד, עד שיהיו הדברים משוננים בפיו, והוטים ושגורים על לשונו...

החתן דגן נסע אל העיר הגדולה והגיע לבית המשפחה, שהיה הומה מכרים וקרובים אשר באו לחזות באורח. הכל הסבו ליד שלחנות ערוכים בכל טוב, והחתן הופיע. הוא ניגש אל המחותן, בעל הבית, הושיט ידו ואמר ברהיטות בוטחת: **"עליכם שלום, מה שלומכם, ברוך השם, תודה רבה, ערב טוב לכולכם, צפרא טבא, הערבה עליכם שנתכם!?"**

פני המחותן החווירו, ואילו הנער כבר הושיט ידו לזה שמיימנו, וחזר על הפזמון, ולזה שלידו וחזר עליו שוב, בשמחה ובעליזות. והנאספים נחלקו לשנים: לצוחקים ולבוכים...

והנמשל: עבודת התשובה לא קלה היא. יש לערוך חשבון נפש, יש לאתר את נקודות המכשול ולראות כיצד מתגברים עליהן, כיצד משפרים דרך ומתעלים. זו עבודה קשה, איטית וממושכת, שתחילתה בחודש אלול, המשכה בימי הסליחות, בעשרת ימי תשובה, ועד ליום הכיפורים בו מסכמים את עבודת ארבעים הימים בוידויים ובתפילות. אבל אלו הנותרים אדישים ושווי נפש בחודש אלול, בימי הסליחות ובעשרת ימי תשובה, ובאים ביום הכיפורים לערוך "מירוץ תפילות וידויים", חמש תפילות ועשרה וידויים, כמוהם כאותו נער נבער שפתח ואמר בנשימה אחת: עליכם שלום, ערב טוב, בוקר טוב, היו שלום... זהו שאמר הכתוב: **"שובה ישראל - עד ה' אלוקיך"** - יש לשוב בתשובה עוד לפני שאתה מתייצב ביום הכיפורים לפני ה' אלוקיך. קודם כל עליך לערוך חשבון נפש ולדעת **"כי כשלת בעונך"** לאחר מכן **"קחו עמכם דברים"**, תוכל לבוא ולבקש סליחה ומחילה בתפילות היום הקדוש ובידוייך, ו"אמרו אליו כל תשא עוןך". אם כה תעשו - **"וקח טוב"**...

שובה ישראל עד ה' אלהיך (הושע יד, ב)

הנה רבי שמעון בר יוחאי (בזוה"ק פר' קרח דף קעח.) פירש לרבי אלעזר בנו על פסוק (קהלת ט, י) **"כי**

פרשת וילך

אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול", לומר שאין החשבון אלא בעולם הזה. וזה הלשון שם: "דבכל ליליא ולייליא עד לא ישכב ועד לא נאים בעי בר נש למעבד חושבנא מעובדי דעבד כל ההוא יומא ויתוב מנייהו ויבעי עלייהו רחמי וכו'. ואילין אקרון מארי דחושבנא". עוד נאמר בזוהר (פרשת ויחי דף רכ.) "אבל זכאי חסיד, בכל יומא ויומא מסתכלי בליביהו כאילו ההוא יומא מסתלקי מעלמא, ועבדין תיובתא שלימתא קמי מאריהון", זכאה חולקהון בעלמא דין ובעלמא דאתי. ע"כ. וכתב מהר"א פאפו בפלא יועץ (מערכת תשובה) שעל זה הזהירה תורה "לא תלין נבלתו" שלא ילין עם החטא כי נבילה הוא. עוד כתב "שהשב תיכף באותו יום, בנקל יוכל לתקן מעוותו שדומה לדיו לחה שבנקל יוכל להמחק ולהקנח, לא כן כשהיא יבישה. ואם לא שב באותו יום לפחות ישוב ב'יום השישי' שבאותו שבוע שגם הוא זמן תשובה. ע"כ.

ובזה פירשו מ"ש בגמרא (חולין קה.): אמר שמואל אנא להא מילתא חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא הוה "סייר נכסיה" תרי זמני ביומא, ואנא לא סיירנא אלא חד זימנא. שהכונה לענין "סיור ובדיקת מעשיו". שאביו היה בודק בבוקר ובערב, ואילו הוא רק פעם אחת. (ילקוט הגרשוני ח"ב על אגדות הש"ס, חולין שם) וה' יזכנו. ובאמת היצר הרע מטריד את האדם שלא ידע מענין הזה של מארי דחושבנא. ואם כבר יודע, מטרידו ומשכיחו. ולכן צריך סיעתא דשמיא לזכות לא לאבד הדבר החשוב הזה בחיינו להיות "עושה חשבון" יום יום. ורבינו יונה כתב ב"יסוד התשובה" לעשות ג' פעמים ביום: בבוקר בהקיצו, ולפני אכילת שחרית, ולפני אכילת ערבית. ע"ש. וב"אגרת הרמב"ן" כתב לפשפש "בבוקר ובערב". והנה בזוהר כתב כל לילה, והאל יתברך יתן לנו כח לעשות זאת.

והחיד"א בעבודת הקודש (אות רמג) כתב: "חודש אלול זמן תשובה לכל הוא. ויזהר לפשפש במעשיו. וטוב וישר שבכל לילה קודם שישן, טרם אמירת וידוי יפשפש ויחפש דרכיו ובמעשיו באותו יום, ויתודה וישוב. וכן יעשה מראש חודש אלול עד יום הכיפורים. והיה צריך לעשות כן כל ימיו בכל לילה כמעשה הצדיקים קראו בשמותם מארי דחושבנא. ולפחות כה יעשה בארבעים יום הנוראים הללו". ע"כ.

ונראה שאם יצר הרע מונעו מלעשות כן באורך, אזי יעשה כן "בקיצור" כלומר תוך איזה רגעים, ואולי עי"ז יוכל אח"כ להתחזק בדבר יותר. וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים.

וחרה אפי בו ביום ההוא וגו' הלוא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה. ואנוכי הסתר אסתיר פני מהם (יז,יח)

ולכאורה לאחר שהתוודה ואמר שאין אלוקיו בקרבו מדוע יסתיר ה' את פניו ממנו. עוד צריך להבין מדוע נאמר 'על כי אין אלוהי בקרבי' ולא 'על כי אין אלוהי עמדי'.

ונראה לבאר כדלהלן, דהנה מצינו בגמ' (שבת פח, א) 'א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם' אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם, א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא' ופירש"י 'מודעא רבה שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקיבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס'.

והק' המהרד"ך (בית יז חדר יג) דהאי' בגמ' (נדריים כז, ב) דבנדרי אונס, דוקא אם אומר בליבו היום אף שמוציא בשפתיו סתם ה' נדרי אונס, דאע"ג דבכל מקום אמר דדברים שבלב אינן דברים, מ"מ באונסא שאני, אך אם לא הרהר בליבו היום נדרו קיים.

ולכאורה מדוע אצל עם ישראל נחשב כנדרי אונסים, והלוא לא הרהרו בליבם היום.

ותי' המהרד"ך דדוקא התם בנדריים בעי' שיהרהר בליבו היום כיון דאיירי התם באונס ואינו יודע מה

פרשת וילך

מהרהר בליבו, אבל קבלת התורה היתה ע"י הקב"ה והוא בוחן כליות ולב ויודע מחשבות האדם, וא"כ אף על מחשבות ליבם היו אנוסים ע"פ הדיבור, ולכן אף שלא הרהרו בליבם היום שפיר נחשב כנדר אונס.

אמנם כ"ז בכל התורה, אבל בע"ז כיון שאף בני נח נצטוו ע"כ א"כ לא יועיל טענת מודעא.

עפ"ז יש לפרש את הכתוב, דביום ההוא יאמר מדוע מצאוני הרעות האלה והלוא יש לי טענת אונס, וע"כ יאמר 'על כי אין אלוך בקרבי', דח"ו אינו יודע מחשבות שבלב ולכן לא מהני' האונס כיון שהיה צורך להרהר בלב היום, דהוי דומיא דאנס.

לזה אמר הכתוב דאפי' כדבריו 'אנוכי הסתר אסתיר וגו' כי פנה אל אלהים אחרים', ובע"ז בכל מקרה ליכא טענת אונס.

(פרשת דרכים דרוש כ"ב)

ובאופן אחר אפשר ליישב ע"פ מאי דאיתא בגמ' (מגילה יב, א) 'שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם אימרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אמר להם א"כ שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו, אמרו לו אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם'. ובגמ' (חולין קלט, ב) 'אסתר מן התורה מנין ואנוכי הסתר אסתיר'.

מכך יש לנו לפרש, דאף הפסוקים דלפנינו רמזו לזה, והכוונה היא דביום ההוא אמר בתמיהה 'על כי אין אלוך בקרבי מצאוני הרעות האלה', כלומר וכי בגלל מה שיש בקרבי דהיינו שנהניתי מסעודות של אותו רשע, ולא קיימתי את המצוות התלויות בקרבים, וכי ע"כ מצאוני הרעות האלה והלוא עבירה קלה היא.

על כך עונה לו התורה 'ואנוכי הסתר אסתיר וגו' כי פנה אל אלהים אחרים', דזה שפנו לע"ז והשתחוו לצלם זהו הגורם להסתר פנים.

וילך משה וכו'. בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום לא אוכל לצאת ולבא (לא,א-ב)

'לא אוכל עוד לצאת ולבא' איני רשאי שנטלה ממני הרשות ונתנה ליהושע, 'אנכי היום' היום מלאו ימי ושנותי ביום זה נולדתי וביום זה אמות. (רש"י).

לכאורה קשה מדוע הקדים רש"י לפרש את סוף הפסוק 'לא אוכל לצאת ולבא', קודם שפירש את תחילת הפסוק 'אנכי היום'.

ונראה לבאר ע"פ המבואר המדרש, דאצל שמואל נאמר 'ויבא ה' וייתצב', ומשמע דה' בא אל שמואל, ואילו במשה נאמר 'ויקרא אל משה' ולא נאמר ויבא ה' אל משה, והטעם משום דשמואל היה הולך לכל מקומות ישראל לשפטם, ולכן חלק הקב"ה כבוד ובא אצלו, אבל משה היה יושב במקומו וכל ישראל באו אליו שישפטם, ולכאורה הדבר תמוה, הרי משה רבנו היה עניו מכל אדם ולמה לא אחז במידת הענוה לילך הוא אצל כל ישראל לשפטם, ובודאי י"ל כיון שידע משה דאם ילך אל כל מקומות ישראל ילך הקב"ה עמו, ומחמת גודל ענותנו לא רצה להטריח את הקב"ה לילך עמו.

ולפ"ז מבוארים היטב דברי רש"י, דהוקשה לו מה שנאמר 'וילך משה' מדוע הלך משה, הרי בכל המקומות מצאנו שמשה ישב וישראל באו אליו ומדוע כאן הלך משה. ולכן פירש"י קודם 'לא אוכל עוד

פרשת וילך

לצאת ולבא, איני רשאי שנטלה ממני הרשות ונתנה ליהושע', וא"כ אין הקב"ה צריך לבא עמו כיון שנסתמו ממנו מעינות החכמה ולכן אחז משה במידת הענוה כשמואל לילך הוא אצל ישראל, ולכן הסמיך רש"י הפירוש על 'לא אוכל לצאת ולבא' לתחילת הפסוק 'וילך משה', להורות דרך מטעם זה שנטלה ממנו הרשות ונתנה ליהושע הלך הוא אצל ישראל.

ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא (לא,ב)

'לצאת ולבוא' בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה. (רש"י).

מה היתה מטרת סתימת מעיינות החכמה של משה רבינו.

ונראה שהטעם לזה הוא, דהנה איתא בגמ' (גיטין לו, א) שהיה מלמד תינוקות שהיה חובט בתינוקות יותר מדאי, ורב אחא הדיחו על דעת רבים, אולם רבינא החזירו כיון שלא נמצא מלמד כמוהו. לפ"ז, היה מהראוי שהקב"ה יתיר את שבועתו שנשבע שמשה רבנו לא יכנס לארץ ישראל, כיון שאין בנמצא כמשה רבינו שהרי פני משה כפני חמה (ב"ב עה, א) לזה היה בהכרח שיסתמו לו מעיינות החכמה כדי שתתקיים השבועה.

(קהלת יצחק)

ובאופן אחר אפשר לומר, דאין כוונת הכתוב שנאבדו ממנו שערי החכמה, אלא דלעת עתה נסתמו ונסגרו מעיינות החכמה כיון שהולך לעולמו. ואכן, בדורות הבאים יפתחו שוב שערי החכמה, שהרי כל ת"ח הוא בבחינת משה כדאי' בגמ' (שבת קא, ב) 'משה שפיר קאמרת', והם ימשיכו את שרשרת מעיינות החכמה של משה רבנו לנצח.

ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ (לא,ז)

תוברש"י, הרי את תיעול עם עמא הדין, משה אמר ליהושע זקנים שבדור יהיו עמך הכל לפי דעתן ועצתן, אבל הקב"ה אמר ליהושע כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם, תביא על כרחם הכל תלוי בך טול מקל והך על קדקדן, דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור, ע"כ. ויל"ע דהלא משה מפי הגבורה דבר והיאך סותרים דברי הקב"ה לדברי משה.

ונראה לומר הביאור בזה דשני ענינים נפרדים הם ושתי הדברות אמת, דהנה כתב הרמב"ם (פכ"ו מה' סנהדרין) וכן אם קלל הנשיא, אחד ראש סנהדריה גדולה או המלך עובר בל"ט שנאמר ונשיא בעמך לא תאר, עכ"ל. ומבואר כאן שני אופני נשיאות שנשיאותן חלה על כל ישראל ואחד נשיא ואחד מלך קרינן בהו נשיא בעמך. אמנם יש חילוק ביניהם, דראש הסנהדרין (היינו נשיא) אין לו כח לדון אלא כשהוא עם הסנהדרין, וכן הסנהדרין עליהם לדון הכל לפי משפט התורה, אך למלך מדין המלכות מצי לדון לבדו וכן דן ורודה בעם כפי דעתו, והנה משה היה לו דין מלך כמבואר בגמ' (זבחים קב) וגם היה נשיא כדאיתא בריש סנהדרין, והכ"נ יהושע היה מלבד נשיא (שהרי א"ל הקב"ה למשה וסמכת את ידיך עליו והסמיכה היא לנשיא הסנהדרין כי אין לסמיכה ענין עם מלכות, ופשוט) גם מלך דמקרא מלא דבר הכתוב (יהושע א, יא) כל איש אשר ימרה את פיך וגו' יומת ומזה גמרינן חיוב מיתה למורד במלכות, ונראה דע"ז נאמרו שתי הדברות, דמשה אמר כי אתה תבוא וגו' זקנים שבדור יהיו עמך, שמיינהו משה לנשיא הסנהדרין ולזה א"ל תבוא עם הזקנים דהנשיא אינו יכול בלעדי הסנהדרין, אולם הקב"ה אמר כי אתה תבוא וגו' ודבריו הם

פרשת וילך

לענין המלכות שנתמנה בזה למלך על ישראל וזהו כי אתה תביא, בעצמך וללא הזקנים כדין מלך שהרשות ניתנה לו לבדו.

ובזה יש לכיוון הא דא"ל הקב"ה טול מקל והך על קדקדם, ר"ל דיש לך גם המינוי של שבט (וכמש"כ הרמב"ם (פ"ד מה' סנהדרין הי"ג) ראשי גלויות שבבל במקום מלך הן עומדים ויש להן לרדות את ישראל וכו' ע"ש) שהיא המלכות ולא רק המינוי של נשיא לבד ומשו"ה דבר אחד לדור ולא שני דברים וכדין מלך.

(רבי יצחק זאב הלוי סאלאוויציק)

ובאופן אחר נראה לפרש, דמשה מינה ע"פ הגבורה את יהושע להנחיל לכלל ישראל את הארץ, וא"כ ממילא נמצא שצריך שיביאם, דע"ז שיבואו לארץ בכך תהא תחילת ההנחלה, וגם הוא עצמו יבוא עם כולם מצד ההנחלה שלו עצמו, והוא ענין של מינוי ואפוטרופסות, וכן מבואר להדיא בתיב"ע שכתב ארום אנת מתמני למיעול עד עמא הדין וכו' ואת תפליג יתי' להון. (וזה דלא כדברי רש"י בגמ' סנהדרין) ולזה בעינן זקנים עמו.

אמנם מה שנאמר לקמן (פס' כג) הוא ענין נוסף שעשאו הקב"ה ליהושע שיהא המנהיג של כלל ישראל, וא"כ מה שיביאם לא"י הוא מצד מה שהוא מנהיג אותם, להביאם לא"י, שנשבע הקב"ה להם שיצאו ממצרים על מנת לבוא לא"י ולא רק מצד ההנחלה שהוא שבועה לאבותם כנזכר אצלינו.

ועי' ברש"י שכתב תביא בעל כרחם, קח מטה והך על קדקדם, ובהנחלה אין נראה שיהא בע"כ, דאטו מי שאינו רוצה לנחול בא"י היו מנחילין אותו בע"כ, אבל לענין ההבאה לא"י בתורת ההנהגה של כלל ישראל הוא שנא' ע"ז דאפי' בע"כ, ובזה יהושע צריך שיהא לבדו דדבר א' לדור ולא ב' דברים. (ושמא עפ"ז יש לישיב גם חילוק הלשון דהעם ובני ישראל וצ"ע לע"ע).כן

ויאמר ה' אל משה וכו' וקם העם הזה וזנה (לא, טז)

ובגמ' סנהדרין (צ, ב) שאלו רומיים את רבי יהושע בן חנניה מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות, אמר להו תרווייהו מן המקרא הזה שנאמר ויאמר ה' אל משה הנך שכב עם אבתיך וקם העם הזה וזנה, ודילמא וקם העם הזה וזנה, אמר להו נקוטו מיהא פלגא בידייכו דידוע מה שעתיד להיות.

ותמוה, שהרי הרומיים שאלוהו לריב"ח שתי שאלות ומפני מה פטרם בתשובה אחת.

ונראה דבאמת יש ללמוד תחיית המתים מן התורה מפסוק נוסף, וכפי שאכן דרשו שם בגמ' ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, וכי אהרן לעולם קיים והלא לא נכנס לארץ ישראל שנותנין לו תרומה. אלא, מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנין לו תרומה, מכאן לתחיית המתים מן התורה.

אלא שעל דרשה זו יש מקום לשואל להשיב ולטעון, שהרי ציווי זה אמרו הקב"ה בשעה שהיה אהרן עתיד להכנס לאר"י, טרם שנענש עם משה לבלתי בא אל הארץ, וא"כ לכך אמר הקב"ה ונתתם תרומה לאהרן וגו', ומה ראיה איפוא לתחיית המתים ממקרא זה, אמנם לאחר שהוכיח ריב"ח לרומיים מן הפסוק דוקם העם וכו' דהקב"ה יודע עתידות, א"כ שוב יש להוכיח מקרא דונתתם ממנו תרומה לאהרן, לתחיית המתים מן התורה, שהרי כיון שהקב"ה יודע עתידות וידע שעתיד אהרן שלא להכנס לארץ, איך ציווה על נתינה לו, ומכאן לתחיית המתים מן התורה. נמצא שע"י תשובה אחת נסתלקו שני שאלות הרומיים.

פרשת וילך

ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות (לא,י)

הקשה התוס' הרא"ש דהוה מצי למכתב מקץ שנת השמיטה, ומאי בעי קרא למכתב שבע שנים, ומאי דהוי ס"ד בגמ' דאי כתב רחמנא מקץ הו"א נמנו מהשתא להכי כתב רחמנא שמיטה, א"כ סגי לכתוב שמיטה ולא בעי למיכתב שבע שנים. ומה שתירץ דהוה ס"ד דמקץ שנת השמיטה הוה בתוך השמיטה עיי"ש, הוא דחוק.

עוד היה נראה לתרץ ע"פ המבואר בנדה (מד, ב) דשלשים יום בשנה קרוי שנה, א"כ משכחת לה גוונא שלאחר שכבשו וחלקו שהתחילו למנות שמיטה היה זה באמצע שנה והוה מיקרי שנה, דהרי ל' יום בשנה קרוי שנה, נמצא דשמיטה ראשונה לא היתה ז' שנים שלימות, וא"כ לולי קרא דמקץ שבע שנים אלא אי הוה כתיב מקץ שנת השמיטה, הוה אמרינן דגם שמיטה ראשונה בכלל, דהוה ל' שמיטה אע"ג דלא הוה שבע שנים שלמות, לכן קאתי יתורא דשבע שנים למימר דבעינן שבע שנים שלמות לשמיטה שלימה, וא"כ אף שהוא בהאי גוונא בשמיטה ראשונה לא תהא מצות הקהל אלא ימתינו לשמיטה הבאה.

הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך (לא,יב)

ולכאורה על איזה גר דיבר כאן הכתוב, דאי בגר תושב הלוא בוודאי יפטר ממצוות הקהל, ואי בגר צדק מדוע צריכה התורה לציינו באופן מיוחד, והלוא בתוך כלל ישראל הוא ומדוע היה צד לפטרו ממצוות הקהל.

ויש לפרש, דהנה איתא בספרי דכל מקום דכתיב 'שעריך' בא לאפוקי את ירושלים.

והנה מבואר בגמ' (פסחים ח, ב) 'כל אדם שאין לו קרקע אין עולה לרגל', לפ"ז יוצא דגר אינו עולה לרגל כיון שאין לו קרקע.

עפ"ז יתפרשו דברי הכתוב 'וגרך אשר בשעריך', היינו הגר שבכל שנה מותר לו לישב בכל שעריך וא"צ לבוא לירושלים, בכ"ז בשביל מצוות הקהל מחויב אף הוא לבוא לירושלים.

(מהרי"ל דיסקין)

וקשה, דמהיכ"ת שגר פטור ממצות הקהל, והא סגי שיש לו קנין פירות דהא מקור האי דינא דמי שאין לו קרקע פטור מראיה ילפינן מקרא דלא יחמוד איש את ארצו, ולזה סגי בקנין פירות, ואף לכאורה יהא סגי בקרקע שקנה לאחר שנתגייר, ומה שכתב התוס' בפסחים (ג, ב) דבאין לו קרקע פטור מראיה, ע"כ איירי דלא קנה קרקע.

ולהכי י"ל, דהרי שנינו בב"מ (נט, א) מפני מה הזהירה תורה בל"ו מקומות על הגרים, מפני שסורו רע, ובמצות הקהל כתב הרמב"ם (פ"ג מהל' חגיגה ה"ה) שהקהל אומרין בלשון הקדש וגרים אינם מבינים לשון הקדש, להכי נצרכו לריבוי מיוחד לומר דמ"מ הם חייבים בהקהל.

הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת (לא,יב)

האנשים ללמוד, והנשים לשמוע, והטף למה באו, לתת שכר למביאהם. (רש"י, ומקורו חגיגה ג, א).

פרשת וילך

וכבר תמהו רבים, דממה נפשך אם יש לטף תועלת בביאתם א"כ א"צ לטעמים אחרים, ואם אין שום תועלת בהבאתם א"כ מה שייך נתינת שכר על הבאה שאין בה תועלת.

וצריך לומר, דבוודאי יש טעם למצוה זו, אלא דכמו שהרבה מצוות אחרות בתורה אין להם טעם, אף מצוה זו יכולה היתה להיות ללא שנדע לה טעם, אלא דקושיית הגמ' היתה, מדוע היתה התורה צריכה לצוות על הבאת הטף הלוא בין כך לא יהיה מנוס מלהביאם שהרי האנשים והנשים עולים לירושלים, בוודאי לא יניחו את הטף בגפם בביתם, וא"כ מה צריך ציווי מיוחד על כך.

לכך תרצה הגמ', דלפיכך ציווה התורה במיוחד על הבאת הטף, כדי שאף ההבאה תחשב למצוה וקבלו עליה שכר.

(רבי יעקב מליסא הנתיה"מ)

ובאופן אחר יש לתרץ, דהנה כתב הרמב"ם (פ"ג מהל' חגיגה ה"ג) דבמצוות הקהל צריך המלך לקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת, 'מהיכן הוא קורא, מתחילת חומש אלה הדברים עד סוף פרשת שמע ומדלג לווהיה אם שמוע וגו' ומדלג לעשר תעשר, וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת אותם בחורב ופוסק.

ולכאורה מה בא להשמיענו הרמב"ם בסיומו 'ופוסק', והלוא מובן כבר מאליו דכל מה שלא צוין בסדר הנקרא בהקהל אינו נקרא, ומה צ"ל ופוסק.

אלא דמלשון הרמב"ם בהלכות הקהל ניתן ללמוד, דמעמד הקהל היה חזרה על מעמד הר סיני, ולפיכך כתב הרמב"ם לאחר שהביא את הפסוק 'אשר כרת אתם בחורב' דשם פוסק כדי להדגיש דלפסוק זה יש משמעות מיוחדת, כיון שבזה מתבלט שהמטרה היא לשמש כדוגמא של מעמד הר סיני.

לפ"ז יובן מה הענין בהבאת הטף, שכן עי"ז דומה המעמד ביותר למעמד הר סיני שהיה אף במעמד הטף, ומשום כך השכר 'למביאייהם' דבכך בא המעמד לשלימותו.

ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימך למות קרא את יהושע והתיצבו באוהל מועד ואצונו וילך משה ויהושע ויתיצבו באוהל מועד (לא, יד)

לקמן (פסוק טז) נאמר ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אובתיך וגו', וצ"ב מדוע שינה הקב"ה בלשונו דבתחלה נקט לשון מיתה ואילו אח"כ נקט לשון שכיבה.

ניתן להסביר זאת ע"פ מה שאמרו חז"ל, מפני מה נאמרה בדוד שכיבה וביואב מיתה, דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה, יואב שלא הניח בן שימלא את מקומו נאמרה בו מיתה.

ואולם אף מי שלא הניח בן כמותו אם הניח תלמיד הגון הראוי למלא את מקומו ה"ז כיאלו ילדו, וכבנו הוא ושייך שפיר לכנות את מיתתו בלשון שכיבה.

והנה על הפסוק (במדבר כז, טז) 'יפקוד ה' אלוקי הרוחות לכל בשר איש על העדה' פירש"י דמשה רבנו ביקש שבניו יירשו את גדולתו, אמר לו הקב"ה 'לא כך עלתה במחשבה לפני, כדאי הוא יהושע ליטול שכר שימושו שלא מש מתוך האוהל'.

פרשת וילך

ולפיכך בתחילה אמר הקב"ה למשה רבנו 'הן קרבו ימיך למות', כיון שלא הניח בן כמותו. ושייך בו לשון מיתה, אולם לאחר שאמר לו 'קרא את יהושע וגו' ואצוננו', וא"כ יש למשה רבנו תלמיד הראוי למלא את מקומו, ושייך במיתתו לשון שכיבה, לפיכך א"ל אח"כ 'הנך שוכב עם אבותיך'.

ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך למות... (לא,יד)

ישנה הלכה האומרת כי אדם היודע את תאריך מותו בשבעת הימים שלפני התאריך פטור מקריאת שמע ותפילה, מכיוון שהוא טרוד מאוד במחשבותיו.

מעשה ברבי שמעון בן חלפתא שהגיע לברית, באותה ברית- לקח האבא את בקבוק היין ואמר כי את אותה בקבוק יין הוא ייתן לבנו בעוד שבע שנים. רבי שמעון יצא מהברית, ובדרך לביתו פגש את מלאך המוות- אמר לו מלאך המוות שהאבא של התינוק מאותה ברית לא בסדר- מכיוון שהוא הבטיח דבר לתאריך שאינו יודע אם יחיה עד אז, המלאך אמר לרבי את התאריך. ביקש רבי שמעון לדעת את תאריך פטירתו שלו, סירב המלאך ואמר- התאריך יכול להדחות אם תרבה בתפילה- אך אם אומר לך את התאריך לא תוכל להתפלל כי תהיה טרוד ופטור מקריאת שמע ותפילה.

מסיבה זאת אין ה' אומר למשה את התאריך המדויק אלא אומר- "הן קרבו ימיך למות"- ימים שיכולים להתארך בזכות תפילות.

שנה טובה ומתוקה ושבת שלום!

וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם והיה לאכול ומצאוהו צרות רבות (לא,יז)

בהגש"פ "באהלי צדיקים" כותב הרב וולך:

לאחר המלחמה הנוראה, שבו והתלכדו האודים המוצלים מאש. והיו ביניהם, שהתייסרו בשאלות אמונה. פתח הרה"ק ה"אמרי חיים" מויזניץ זצ"ל ואמר: רבים תמהו מה בין שאלת הבן החכם לרשע. התשובה תובן במשל למלך שהיו לו שני בנים. התלבט מי מהם יהיה יורש העצר. הציג בפניהם שאלה חשבונית קשה ואף מסר את פתרונו. הטיל עליהם למצוא את הדרך לפיתרון. הראשון, היה חכם בעיניו, וזלזל בחכמת אביו, ערך חישובים מוטעים והגיע לתוצאה אחרת.

החליט שהיא הנכונה ואביו הוא שטעה. השני טעה אף הוא בחישוביו והגיע לתוצאה שגויה, אך בא לפני אביו ואמר לפניו: אבא, יודע אני שתשובתך היא הנכונה. ראה חישובי ולא יזה תוצאה הגעתי, והאר עיני להבין היכן טעיתי ...

מאליו יובן את מי יקרב המלך ויחנך כיוורש עזר. כך הבן החכם אומר: יודע אני שיש טעמים למצוות, האירו עיני להבין, אך הבן הרשע חכם בעיניו, ומפטיר "מה העבודה".

ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה (לא,יז)

פרשת וילך

מביא ה"בן איש חי" בשם החיד"א: א בקללות שבפרשת כי תבא יש 676 אותיות - כמנין "רעות". שם הוי"ה [שמניינו 26] מופיע בהן 26 פעם, ונמצא שמניינם הכולל של שמות הוי"ה המופיעים בקללות שבאותה פרשה - אף הוא 676 [X2626].

וכך יש לפרש את הכתוב: "הלא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה" - ששם ה' בא לבטל את תוקפן של הקללות ה'רעות'.

ועוד: אם רק תוסיף אחד ל'רעות', דהיינו שתמליך עליך את השי"ת, מיד תזכיר ל עזרת.

ועל דרך זו יש להמליץ את הפסוק (תהילים ל ד" כ,): "רבות רעות צדיק" - מספר הקללות ה'רעות' שאמר משה רבינו ה'צדיק' בפרשת כי תבא רב מאלה שאמר הקב"ה בפרשת בחקותי: בפרשת כי תבא יש צ"ח קללות, ובבחקותי - מ"ט קללות. ואכן, כאמור, בקללות שבפרשת כי תבא יש 676 אותיות כמנין "רעות".

ומכל מקום "ומכולם יצילנו ה'" - ומשום כך גם מניינם הכולל של שמות הוי"ה המופיעים בקללות שבפרשת כי תבא הוא כמנין "רעות". ומוסיף ה"בן איש חי": בראש השנה תוקעים ג' פעמים תשרי - ת תש" - ת"ת, ובסך הכל תשעים תקיעות י"ח: ח תקיעות י"ח, ח שברים ונ"ד תרועות.

זהו שנאמר (קהלת ז' ב',): "וה' יתן אל לבו" - שי"ח השברים יעוררוהו לתשובה, על ידי ה"גנוחי גנח" וה"לולי יליל יר" (ה ל ד").

ועוד: "פותח את ידך ומשביע לכל י' ח' רצון" (תהילים קמ"ה ט, -) ז"ה הקב"ה נותן יד לפושעים ופותח את ידו לקבל כל אדם השב אליו, לאחר שמתעורר לתשובה ע"י ח"י השברים.

ומדוע נקראת ה'תרועה' בשמה "תרועה"? - "רעות" היא, דהיינו שקול התרועה בא לבטל את ה'רעות' הנמצאות בחומש ה', הוא החומש החמישי - ספר דברים

ואנוכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלוהים אחרים (לא,יח)

בגמרא מסכת חולין דף קלט עמ' ב', אסתיר מן התורה מנין? היכן רמוזה אסתיר המלכה בתורה? עונה הגמרא - "ואנוכי הסתר אסתיר". פירש רש"י: בימי אסתיר יהיה הסתר פנים ומצאוהו צרות רבות ורעות.

בגמרא מסכת מגילה יב עמ' א', שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי, מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם, אמרו אתם. אמרו לו, מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע וכו'. אמר להם, מפני שהשתחוו לצלם, אמרו לו, וכי משוא פנים יש בדבר? אמר להם, הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים. ופירש רש"י שעשו לפנים מראה.

ובזה מפרש ר' יעקב לוי זצ"ל בספרו "זכר יעקב", את הפסוק שלנו: "ואנוכי הסתר אסתיר פני" - היינו בימי אסתיר. וא"כ לכאורה יקשה איך באמת נצלו, וכי משוא פנים יש בדבר? ועל זה בא הכתוב ואומר, שעל אף "כל הרעה אשר עשה", אעפ"כ "כי פנה אל אלוהים אחרים", דהיינו, שלא עשו אלא לפנים מראה, ולכן נצלו.

פרשת וילך

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל (לא, יט)

ולכאורה לאחר שאמר הכתוב 'ולמדה את בני ישראל' מדוע צריך לחזור ולומר 'שימה בפהם'.

והנה מצינו, דהרי התרי"ג מצוות נאמרו לכלל ישראל, ואולם כמעט לא יתכן שאדם אחד יקיים את כל המצוות שהרי חלקם נאמרו בכהנים וחלקם בלויים, וחלק מן המצוות אינן אלא למי ששייך בדבר כמצוות יבום וחליצה.

אכן העצה לכך היא שילמדו את ההלכות של המצוות, ודעת זו יכוין בליבו שאם יבואו לידו אלו הדינים שלומד יקיים אותם למעשה, וכל העת ימתין ויצפה מתי יבואו לידי ואקיימם, ובזה נחשב כאנוס והבא לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הקב"ה כאילו עשה.

זהו שאמר הכתוב 'שימה בפהם' דהיינו דצורת קיום ד'ולמדה את בני ישראל' יהיה עי"כ שיקבלו לקיים את אתן המצוות כשיבאו לידם, ובכך תחשב המצוה ל'שימה' דהיינו שנתקיימה למעשה בעודה 'בפהם' דהיינו בעת לימודה.

על כך סיים הכתוב ואמר 'למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל', דבכך יש עדות שאם תבוא המצוה לידם בוודאי יקיימוה.

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל (לא, יט)

אי' בגמ' (עירובין נד, ב) ר"ע אומר מנין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו, שנאמר 'ולמדה את בני ישראל', ומנין עד שתהא סדורה בפהם שנאמר 'שימה בפהם'.

בהמשך מביאה שם הגמ' את המעשה הידוע עם רבי פרידא שהיה לו תלמיד שהיה צריך ללמדו כל דבר ארבע מאות פעמים, ופעם אחת נטרדה מחשבתו של התלמיד והזקק רבי פרידא ללמדו עוד ארבע מאות פעמים, יצאה בת קול ושאלה אותו במה בוחר אתה, האם בהוספת ארבע מאות שנים על חייו או שתזכה אתה וכל דורך בעולם הבא, ובחר רבי פרידא באפשרות שיזכה הוא וכל בני דורו בעוה"ב, אמר להם הקב"ה תנו לו זו וזו.

ולכאורה הרי וודאי שהעוה"ב הוא חיי נצח עד אין סוף, והוא התענוג והעידון היותר נפלא מכל התענוגים עד שאמרו עליו (אבות פכ"ד מ"כ) 'יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז', וא"כ מה מעליותא של רבי פרידא שבחר באפשרות של העוה"ב עד שבשל זה זכה בשתי ההבטחות, והלוא פשוט הוא שיבחר בזו ולא בתוספת חיים בעוה"ז.

ואפשר, דהרי רבי פרידא בוודאי היה במעלות הצדיקים שעובדים את ה' באהבה שלא ע"מ לקבל פרס, והוא בכלל מה שנאמר שם במשנה 'יפה שעה אחת בתשובה ומעש"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב'.

וא"כ רבי פרידא כשלעצמו היה בוחר באפשרות של תוספת חיים בעוה"ז כדי לעבוד בהם את בוראו, אך מכיון שאמרו לו שיזכה הוא ובני דורו בעוה"ב, ויתר על שאיפתו הגדולה להאריך ימים בעוה"ז כדי לזכות את בני דורו בעוה"ב והעדיף את טובת הכלל.

פרשת וילך

ע"ז זכה לשכר כפול שנתן לו ה' את שני הדברים, דהיינו שכלל הצבור יזכו בטובה, וגם הוא עצמו לא יאבד בשל כך את הטובה שביקש לה ויזכה לאריכות ימים בעוה"ז שבהם יעבוד את בוראו.

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם (לא,יט)

לכאורה לשם מה הוצרכה התורה לציין כאן שוב ולמדה את בני ישראל הלוא כבר מצינו מספר מקראות שבהם נאמר דמשה רבינו לימד תורה לישראל דכתי' 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם' וכן כתיב 'ראה לימדתי אתכם'.

ויש לומר, דכאן ביקשה התורה ליתן טעם מדוע צריך לכתוב ס"ת ולא די במה שישאל ס"ת מאחר, דהנה איתא בגמ' (ב"מ כט, ב) דהשואל ספר תורה מחבירו אסור לאחר לקרוא עמו, ולפיכך לא די בס"ת שאול דהרי אסור לעשות כן בס"ת שאול, ואף צריך שיהא 'שימה בפיהם' דהינו לחזור ולשנן עד שתהא משנתו שגורה בפיהם ואף זה אסור לעשות בשאול, מכח זה נוצר החיוב ד'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת'.

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל... (לא,יט)

את התורה צריכים ללמוד. אומר הגאון מוילנא: כתוב (קהלת ג'): שלמה המלך מפרט את כל ה"עתיים", כולם כתובים עם למ"ד כמו "עת ללדת ועת למות" חוץ מאשר מקומות בודדים:

"עת ספוד ועת רקוד" (שם פס, ד') האות למ"ד מסמלת את התורה, לימוד. בתורה חייבים ללמוד כל הזמן, אבל "כיצד מרקדין לפני הכלה" (כתובות טז, ז'): מבטלים תורה כדי לשמח חתן וכלה. האבל גם הוא פטור. לכן "עת ספוד ועת רקוד" כתובים ללא למ"ד.

"ועת כנוס אבנים" (שם פס, ה') כנוס אבנים" הכוונה שאוסף אבנים טובות. אבל כתוב ברש"י: לא נמצאת התורה לא בסחרנים ולא בתגרנים" ולכן כתוב ללא למ. ד" "עת מלחמה ועת שלום" (שם פס, ו') "ה' עת מלחמה - " כתוב כי המלאך בא אל יהושע ואמר לו: למה לא למדתם תורה בלילה, אבל על הזמן שנלחמו, על זה לא היתה למלאך שאלה. סימן שבעת מלחמה פטורים מן הלימוד.

"ועת שלום" - התקינו שיהא אדם שואל את חברו בשם, שנאמר שבעה אמר לקוצרים ד", 'עמכם' (רות ב', ד') ואומר "עת לעשות לד' הפרו תורתך" (תהילים קיט קכ, ו') לכן "ועת שלום" ללא למ"ד כי "הפרו תורתך" בזה.

הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושוטריכם ואדברה באוזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את השמים ואת הארץ (לא,כח)

וכבר נתקשו המפרשים בפשר הכפילות (יעוין ברש"י על אתר), דהלוא כבר נאמר לעיל (סוף פרשת נצבים) 'העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ', ולשם מה צריך לחזור על כך.

ונראה, דהנה מצינו בדיני התראה לאחר שהתרו בו העדים צריך המותרה לקבל את ההתראה, כדאי' בגמ' (סנהדרין פ"א, ב) התרו בו ושתק לא חשיב התראה לענין מלקות.

(עפ"ז יש לבאר את דברי הכתוב 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי לעד', ולכאורה לאחר שלמדו את ישראל את השירה, מדוע צריך גם 'שימה בפיהם', אלא כדי שישראל יאמרו בעצמם את ההתראה, ואם למרות זאת יחטאו תהיה ההתראה הזו להם לעד).

פרשת וילך

עפ"ז יש לבאר את כפילות הכתובים, דבסוף פר' נצבים איירי על עיקר ההתראה, ואילו כאן שנאמר 'ואעידה בם את השמים ואת הארץ' היינו לקבלת ההתראה, כדסיים הכתוב ואמר 'ואעידה בם' דהיינו שיאמרו בעצמם.

ואכן רואים אנו שכך עשה משה רבנו כדכתי' 'וידבר משה באזני כל קהל ישראל', ובסוף פרשת האזינו כתי', 'ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנוכי מעיד בכם היום'.

כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני ה' להכעיסו במעשה ידיכם (לא,כט)

למה חזר משה רבנו ואמר 'כי תעשו את הרע בעיני ה' להכעיסו במעשה ידיכם', והלא כבר אמר 'כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך'.

ונראה, דהלא חייבים אנו בין במצוות דאוריתא ובין במצוות דרבנן, שהוסיפו חז"ל גדרים וסייגים והן גופי תורה.

והנה בימי משה רבנו לא היה מצוות דרבנן אלא של תורה בלבד וברבות הימים נתוספו מצוות דרבנן. הנה מצינו דמצוות דרבנן ענשם חמור ממצוות דאוריתא כפי שאמרו חז"ל 'כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה, וכן אמרו חז"ל 'חביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה'.

משה רבנו פתח ואמר 'ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם' דהיינו מצוות דאוריתא שנצטוו ע"י משה, אך בכ"ז עדיין לא תענשו כ"כ, אבל 'באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני ה' להכעיסו במעשה ידיכם', דברבות הימים כשתצטוו על מצוות דרבנן, אם אותם תעברו יהא ענשכם חמור "וקראת אתכם הרעה", כי חמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה.